

Twórczość dramaturgiczna Anny Świrszczyńskiej – streszczenie rozprawy doktorskiej

Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszej części – „Odkrywanie rzeczywistości – budowanie świata (nie)możliwego” – skupiam się na biografii Anny Świrszczyńskiej. Moim celem jest naszkicowanie splatających się ze sobą dróg życiowych i twórczych, z których wyłania się osoba pełna pasji, wrażliwości, ale i niezgody na cierpienie oraz wytrwałości w upominaniu się o najsłabszych. Dorastanie w skromnym materialnie, lecz bogatym w artystyczne i intelektualne inspiracje domu, studia polonistyczne, doświadczenia wojenne, ale też poszukiwanie miłości budują życiorys Świrszczyńskiej – autorki dramatów, poezji, poematów prozą, utworów dla dzieci oraz manifestu literackiego. Z owych tekstów wyłania się obraz Anny Świrszczyńskiej jako artystki, która poprzez pisanie chce wpływać na rzeczywistość. Interesuje mnie dojrzewanie kobiety i artystki oraz miejsce, jakie w owym procesie zajmują zapomniane lub bardzo rzadko komentowane teksty dramatyczne.

Kolejne rozdziały zawierają analizy wybranych utworów. Skupiam się na sześciu dramatach poetyckich, które w najciekawszy sposób pokazują pisarskie (związane z tworzeniem literatury, ale i spełnianej pasji społecznikowskiej) poszukiwania, przemiany oraz konstruowanie swoistej nici porozumienia pomiędzy tym, co autorka mówi a jej odbiorcami, czytelnikami. Wstępne rozpoznania twórczości dramatycznej Anny Świrszczyńskiej pozwalają na wyodrębnienie trzech zasadniczych zagadnień dominujących w jej dramatach: związanych z mitem, cielesnością oraz walką o własną tożsamość. W drugim rozdziale zatytułowanym „Kreacyjne poszukiwania – w kręgu antycznych tematów i religii (*Orfeusz, Człowiek i gwiazdy, Misterium piętnastowieczne, Święty i diabeł*)” badam recepcję mitu, w tym problem posłużenia się kostiumem mitycznym jako odpowiedź na doświadczenia wojenne. Analizuję pierwszy najważniejszy dramat Świrszczyńskiej *Orfeusz* oraz jednoaktówkę *Człowiek i gwiazdy* pod kątem kreacji poszczególnych bohaterów, którzy wykazują się buntowniczą postawą (Orfeusz poprzez śmiech sprzeciwia się prawom tak boskim, jak i ludzkim; Eurydyka odrzuca miłość męża; Edyp rezygnuje z odbywania kary) i heroicznymi działaniami (Orfeusz dokonuje katabazy) w imię wolności. Pierwsza wersja dramatu *Orfeusz* powstała jeszcze przed wojną. Zawarty w nim Prolog zawiera refleksje na temat artysty, jego dociekań o dwoistym charakterze. Osobliwe *credo*, wyrażone we wspomnianych fragmencie jest treścią także innego

tekstu autorki jednoaktówek: manifestu literackiego *Izba tortur. Moja teoria poezji*. Rozważania w tej części dysertacji uzupełniają wnioski płynące z lektury kolejnych miniatur dramatycznych: *Misterium piętnastowieczne* oraz *Święty i diabeł*, stanowiących przykłady tekstów, w których religia stanowi ważny punkt odniesień. W trzecim rozdziale „Cielesne projekcje świata (kobiecego) (*Rozmowa z własną nogą*)” rozważam wątek nierozłącznego z ludzką egzystencją uwikłania w cielesność. Temat zgłębiany w różnoraki, niekiedy też intrygujący sposób w poezji zbiega się z perspektywą, jaką przyjmuje autorka w jednoaktówce *Rozmowa z własną nogą*. Świrszczyńska posługuje się surrealistycznymi obrazami, groteskowymi ujęciami oraz tworzy zaskakującą puentę. Głównymi postaciami są dwie kobiety, dla których ciało jest traktowane jako bezpieczne schronienie, strefa, pozwalająca na komunikowanie się ze światem oraz swego rodzaju zapewnienie niezależności. W ostatnim rozdziale: „Śmiech szaleńca, ekstaza człowieka. Próby ocalenia (*Czarny kwadrat*)” dokonuję analizy miniatury dramatycznej *Czarny kwadrat*, w której jednostka postawiona zostaje wobec naporu żelaznych praw świata. Ocalenie wydaje się możliwe dzięki cielesnym formom ekspresji (śmiech, taniec, krzyk i płacz).

Istotnym elementem tworzenia, ujawniającym się w dramatach Świrszczyńskiej jest rola wyobraźni, intuicji, te zaś nierzadko prowadzą do eksperymentowania formą oraz problematyzowania poruszanych wątków. W omawianych dramatach poetyckich pobrzmiewają echa twórczości plastycznej – odkrywczej i szukającej nowych kierunków i prądów w XX wieku (nawiązania do takich prądów w sztuce, jak na przykład surrealizm, ekspresjonizm, tasyzm). Oryginalność dramatów poetyckich Świrszczyńskiej tkwi w ich językowej materii oraz szablonowym nawiązaniu do mitów (szczególnie w przypadku *Orfeusza*). Z jednej strony dążenie do kondensacji myśli i zwięzłego przekazu, z drugiej jednak sięganie po prozę poetycką powodują, iż analiza tych tekstów stanowi nie lada wyzwanie dla badacza.

Anna Jurio